

Юрій Яковлєв

РУСЬКО-УКРАЇНЬСКА РАДИКАЛЬНА ПАРТІЯ НА ПЕРЕМИШЛЬЩИНІ (1890-ті рр.): ОСНОВНІ НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ

Радикалізм у Галичині формувався двома шляхами: безпосередньо з Західної Європи, де він виник у кінці XVIII – на початку XIX ст., так і під значним ідейним впливом Наддніпрянської України. На початку жовтня 1890 р. у Львові була заснована Русько-українська радикальна партія (далі – РУРП)¹. Виявлені нами джерела подають доволі скупу інформацію стосовно поширення радикальних ідей на Перемишльщині. Сприятливі умови для популяризації радикалізму виникли у с. Торки, що мали зручне географічне розташування. Село розташовувалось на відстані 15 кілометрів від Перемишля, до того ж поруч проходила залізнична гілка Перемишль – Львів. Остання забезпечувала зв'язок населеного пункту зі Львовом (і відповідно партійним центром РУРП). Тому, з-поміж інших сіл Перемишльщини, Торки невдовзі й стали головним осередком партійної роботи в повіті. Крім того, з Торок походили брати Новаковські: Петро (1859/1860–1945), Степан (1863–1936) і Михайло (1872–1941), які стали активними діячами РУРП². Зв'язок із братами підтримував також і С. Вітик, який тоді проживав у Перемишлі³.

На початку 1890-х рр. громада с. Торки делегувала С. Новаковського та С. Вітика до Львова⁴. Ціль їхньої поїздки полягала в тому, що вони мали внести скаргу на біди, зумовлені як стихійним розливом неврегульованої

¹ J.-P. Himka, *Socialism in Galicia. The Emergence of Polish Social Democracy and Ukrainian Radicalism (1860–1890)*, Cambridge 1983, p. 167; М.В. Кугутяк, *Радикальна партія в Східній Галичині*, УДЖ 10 (1990) 55; П. Шкраб'юк, *Ми, українські радикали... (Михайло Павлик і Радикальна партія)*, Л. 2012, с. 175.

² П. Шкраб'юк, *З історії радикального руху на Перемищині*, Перемишль і Перемиська земля протягом віків: Зб. наук. пр. і мат. Міжн. наук. конф. (Перемишль, 24–25 червня 1994 р.), Перемишль; Л. 1996, с. 144; І. Чорновол, *Українська фракція Галицького крайового сейму. 1861–1901 (нарис з історії українського парламентаризму)*, Л. 2002, с. 252–253; І. Чорновол, *199 депутатів Галицького сейму*, Л. 2010, с. 89, 162–164.

³ С. Вітик, *Із моїх споминів про Франка*, Спогади про Івана Франка, Л. 2011, с. 134; П. Шкраб'юк, *З історії радикального руху на Перемищині*, с. 143.

⁴ С. Вітик, *Як працював Іван Франко. (Спомини)*, Культура і побут (додаток до газ. “Вісти ВУЦВК”) 22 (1926, 30-го травня) 2; С. Вітик, *Із моїх споминів про Франка*, с. 133; П. Шкраб'юк, *З історії радикального руху на Перемищині*, с. 143.

р. Сян, так і руйнівним веденням господарства місцевою владою⁵. Під час відвідин Львова С. Новаковський і С. Вітик особисто познайомилися з І. Франком⁶. “З того часу, – писав у своїх спогадах С. Новаковський, – ми мали вже безперервно зносини з Франком, читали багато його творів”. Крім того, вони передплачували пресові видання РУРП – часопис “Народ” (1890–1895) і газету “Хлібороб” (1891–1895)⁷.

Про поширення радикальних ідей на теренах краю свідчить лист М. Новаковського від 26 травня 1892 р. із Перемишля, адресований очевидно до М. Павлика, редактора газети “Хлібороб”⁸. Частина цього листа та уривок іншого були надруковані на сторінках газети “Хлібороб” із приміткою редакції: “Подаємо тут виїмки з двох листів, писаних до нас сего року ріжним часом, котрі чей пояснять початок і зріст радикалізму в Перемиській”⁹. У іншому номері “Хлібороба” за підписом “торські читальники” було вміщено “Допись з Торок коло Перемишля” про знищення градом посівів і голод серед селян¹⁰. А наприкінці 1893 р. на сторінках газети було опубліковано статтю С. Новаковського “Торські болота” про зловживання вїята Горечка в с. Торки¹¹.

Поступово у Галичині набирав обертів масовий вічевий рух. Подібний рух, хоч і менший за розмахом, розгортався в цей час на Перемишльщині. Однією з традиційних і найчастіше використовуваних тем для скликання зборів стала вимога запровадження загального виборчого права. Ця проблема була предметом обговорення 18 червня 1893 р. на віче в Перемишлі. На зборах виступив українською мовою один із братів Новаковських. Віче було організоване Соціал-демократичною партією Галичини*

⁵ С. Вітик, *Як працював Іван Франко. (Спомини)*, с. 2–3; С. Вітик, *Із моїх споминів про Франка*, с. 133–134; П. Шкраб’юк, *З історії радикального руху на Перемищині*, с. 143.

⁶ С. Вітик, *Як працював Іван Франко. (Спомини)*, с. 3; *Спогади про Івана Франка*, с. 134–135.

⁷ С. Новаківський, *Спомини*, Спогади про Івана Франка, Л. 2011, с. 136.

⁸ Львівська національна наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України. Відділ рукописів (далі – ЛННБ ім. В. Стефаника. Відділ рукописів), ф. 160, од. зб. 77, арк. 1–2зв.

⁹ *З Перемиського*, Хлібороб 15 (1892, 1 серпня) 112–113.

¹⁰ Торські читальники, *Допись з Торок коло Перемишля*, Хлібороб 16 (1892, 15 серпня) 122–123. “Хлібороб” 1891–1895. *Систематичний покажчик змісту*, Львів 1971, с. 28

¹¹ С. Новаковський, *Торські болота*, Хлібороб 21, 22 і 23 (1893, Падолист) 152–153. ; “Хлібороб” 1891–1895. *Систематичний покажчик змісту*, с. 29

* Організаційне оформлення соціал-демократії у Галичині було започатковане заснуванням у листопаді 1890 р. у Львові Галицької робітничої партії (ГРП), яка після I з’їзду в 1892 р. була перейменована на СДПГ. Згодом отримала назву Соціал-демократична партія Галичини і Шльонська. На конференції 8–9 грудня 1899 р. у Перемишлі було ухвалено перейменувати партію на Польську соціал-демократичну (ППСД). Див.: С. Макаруч, *Відносини між Русько-українською радикальною партією і Соціал-демократичною партією Галичини і Сілезії у 90-х роках XIX століття*, Україна: культурна спадщина, національна свідомість,

(далі – СДПГ)¹². Як самостійно, так і спільно, РУРП і СДПГ за участі українських та польських селян і робітників організували у Галичині численні громадсько-політичні акції: віча, демонстрації, збори та інші масові заходи¹³. Так, 1 травня 1895 р. у Перемишлі в залі “Еіскелер” за участі близько 600 робітників відбулися селянські збори. Секретарями було обрано соціал-демократа В. Регера та члена РУРП С. Вітика¹⁴.

27 серпня 1893 р. відбулося віче в с. Торки за участі близько 200 селян, у тому числі й жінок. Захід відкрив своєю промовою М. Новаковський. Головою зборів було обрано С. Новаковського, його заступником – С. Журавського, секретарем – М. Новаковського. На зборах виступили М. Сидор, П., М. і С. Новаковські та О. Муштук. Поряд із питанням запровадження загального виборчого права, обговорювалися також проблеми окружних громад, закон про полювання, про лихо від повіней тощо¹⁵. Часопис “Народ” інформуючи про згадане віче в Торках, зазначав, що це було “перше радикальне і взагалі перше руське віче в Перемишльському повіті”¹⁶. Реформа виборчого права та інші важливі питання обговорювалися на селянському віче, яке відбулося 17 вересня в с. Поздич¹⁷.

У 1894 р. на Перемишльщині було проведено два народні віча. Два інші староство заборонило. На жаль, конкретних відомостей про ці збори нами не виявлено. Лише відомо, що був заарештований С. Вітик. У перемишльській в’язниці він пробув майже чотири місяці¹⁸. Натомість 16 грудня 1894 р. С. Новаковський виступив на народному віче, яке відбулося у Львові в залі міської ратуші. Захід був організований політичним товариством радикалів “Народна воля” (засноване в Коломиї у травні

державність 9 (2001) 437, 446; О.С. Жерноклеєв, *Національні секції австрійської соціал-демократії в Галичині й на Буковині (1890–1918 рр.)*, Ів.-Фр. 2006, с. 120, 160.

¹² *Народні віча за загальним голосуванем*, Народ 12 і 13 (1893, 1 л[атинського] юля) 115–116; *Ż., 18 czerwca w Galicyi*, *Naprzód* 13 (1893, 7 Lipca) 1–2; E. Hornowa, *Ukraiński obóz postępowy i jego współpraca z polską lewicą społeczną w Galicji 1876–1895*, Wrocław; Warszawa; Kraków 1968, s. 134–135; R. Tomczyk, *Galicyjska Rusko-Ukraińska Partia Radykalna w latach 1890–1914*, Szczecin 2007, s. 77.

¹³ С. Макарчук, *Op. cit.*, с. 176.

¹⁴ *Święto Proletaryatu. Przemysł...*, *Nowy robotnik* 14 (1895, 10 Maja) 1.

¹⁵ *Радикальні віча*, Народ 17 (1893, 1 л[атинського] септембра) 192; *Радикальне віче в Торках коло Перемишля*, Хлібороб 17 і 18 (1893, 1 і 15 вересня) 113–115.

¹⁶ *Радикальні віча*, Народ 17 (1893, 1 л[атинського] септембра) 192.

¹⁷ М. П., *Проясниюся!*, Народ 18 (1893, 15 л[атинського] септембра) 211–212; R. Tomczyk, *Op. cit.*, s. 78.

¹⁸ *Відділ рукописних фондів і текстології Інституту літератури ім. Т. Шевченка НАН України (далі – ВР ІЛ)*, ф. 3, од. зб. 1609, арк. 235; 3 “Іванової Хати”, *Перемишльський. Дня 17. марта...*, *Громадський голос* 6 (1896, 30 марта) 44; *П’ятий з’їзд русько-української радикальної партії*, *Громадський голос* 18 (1896, 1 жовтня) 119.

1893 р.)¹⁹. На віче також була зачитана вітальна телеграма від польської радикальної молоді в Перемишлі²⁰. Крім того, учасники віча одногосно підтримали внесок С. Новаковського, який запропонував надіслати до М. Драгоманова в Софію телеграму²¹. Ввечері в залі ратуші було відзначено 30-річний ювілей діяльності М. Драгоманова. З промовами виступив С. Новаковський та ін.²² М. Драгоманов, який кілька років хворів на аневризм аорти, помер 20 червня 1895 р. Телеграму родині з приводу смерті вченого було надіслано від президії селянського виборчого комітету Перемишльського повіту. Повідомлення підписали С. Новаковський (голова) і В. Павлуцький (секретар комітету)²³.

16 грудня 1894 р. одразу після закінчення народного віча, відбулися установчі збори культурно-просвітнього товариства РУРП – “Поступ”²⁴. Останнє функціонувало за рахунок членських внесків. Здебільшого ця сума становила 50 крейцерів у рік²⁵. Так, 22 грудня 1894 р. членський внесок сплатив М. Новаковський (на той час він уже проживав у Львові)²⁶. Членом товариства був також і С. Новаковський²⁷. Зберігся лист від читачів із сіл Торки і Медика Перемишльського повіту, адресований до керівного органу товариства “Поступ”. У листі зокрема містилося прохання надсилати брошури, видані товариством²⁸. По суті, це були статті, передруковані з часопису “Народ”, рідше з газети “Хлібороб”²⁹.

¹⁹ Центральний державний історичний архів України, м. Львів (далі – ЦДІАЛ України), ф. 663, оп. 1, спр. 179, арк. 52, 70зв., 81; *Віче, Народ* 1 і 2 (1895, 1 і 15 январа) 1, 5–6; *Віче радикалів у Львові*, Діло 272 (1894, 5 (17) грудня) 1–2; *Віче радикалів у Львові*, Діло 272 і 273 (1894, 7 (19) грудня) 1–2; R. Tomczyk, *Op. cit.*, s. 95.

²⁰ *Віче, Народ* 1 і 2 (1895, 1 і 15 январа) 6; E. Hornowa, *Op. cit.*, s. 145–146.

²¹ ЦДІАЛ України, ф. 663, оп. 1, спр. 179, арк. 83; *Віче, Народ* 1 і 2 (1895, 1 і 15 январа) 6; E. Hornowa, *Op. cit.*, s. 147.

²² *Ювілейні вечерниці в честь Михайла Драгоманова...*, Хлібороб 22 і 23 (1894, 1 грудня) 119; *Промови учасників юбілея*, Народ 1 і 2 (1895, 1 і 15 январа) 26–28; R. Tomczyk, *Op. cit.*, s. 95.

²³ Жалібні телеграми і листи. *Лист до М. Павлика*, Народ 12 (1895, 15 юня) 200–201.

²⁴ *Перші збори Русько-українського просвітнього Товариства “Поступ”*, Народ 1 і 2 (1895, 1 і 15 январа) 6–7; *Перші загальні збори руського товариства для ширення просвіти “Поступ”*..., Хлібороб 22 і 23 (1894, 1 грудня) 119.

²⁵ *Товариші!...*, Хлібороб 22 і 23 (1894, 1 грудня) 119; *Дрібні вісти. Радикальне просвітнє товариство “Поступ”*..., Хлібороб 22 і 23 (1894, 1 грудня) 125; *Панове Громада!*, Хлібороб 22 і 23 (1894, 1 грудня) 126.

²⁶ ЦДІАЛ України, ф. 663, оп. 1, спр. 180, арк. 14зв.

²⁷ *Ibid.*, арк. 10.

²⁸ *Ibid.*, арк. 30–30зв.

²⁹ Див.: *Рай і Поступ*. Написав Михайло Драгоманов, Коломия 1894; *Вражіння з Угорської Руси*. Написав Володимир Охримович, Л. 1895; *Нова сім'я. Читано на Шевченкових роковинах В-им.*, Л. 1895; *Перші поминки М.П. Драгоманова (у Кракові)*, Л. 1895 та ін.

У 1895 р. мали відбутися чергові вибори до Галицького крайового сейму. Наприкінці 1894 р. на грудневому віче у Львові було вирішено створити в кожному селі комітет для нагляду за виборами, сформувати повітові комітети для схвалення кандидатур і агітації за них³⁰. 16 квітня 1895 р. у Перемишлі відбулися “довірочні” (приватні) збори за участі 110 селян із 19 сіл повіту. Захід відкрив короткою промовою С. Новаковський. Головою зборів було обрано В. Учіка (с. Журавиця), а секретарями – Т. Микиту (с. Коровники) та С. Новаковського (с. Торки). Зібрані ухвалили заснувати Перемишльський селянський повітовий виборчий комітет. До його складу ввійшло 40 селян із різних кінців повіту. Під час виборів до Галицького крайового сейму учасники зібрання вирішили підтримувати визначену комітетом кандидатуру селянина чи прихильника селянства³¹.

Виборчу кампанію до Галицького крайового сейму українські політичні сили проводили самостійно. Було створено Головний руський виборчий комітет (голова О. Барвінський), Русько-народний незалежний виборчий комітет (т. зв. “незалежні” народовці, на чолі з Ю. Романчуком) і русофільський “Русский всенародный выборный комитет”. Виборчою кампанією РУРП керувало політичне товариство “Народна воля” в Коломиї³².

Покажем у цьому плані є лист Перемишльського селянського виборчого комітету від 16 травня 1895 р., написаний із с. Торки. Лист був адресований до політичного товариства русофілів “Русская рада”. У листі зокрема зазначалося: “Видно, що опозиція на Руси при тих виборах не піде рука в руку. Ми зі свого боку, а за нами і на наше представлене і головний заряд нашої партії, осьміюємо ся зробити увагу, що се крок бувби дуже хиблений, еслиби опозиція руська собі взаємно підставляла ноги. Розумієсь і ми не зреклись прібувати сил своїх в кождім повіті, де ми лиш щось робили. А чи се розбиване сил вийде в користь опозиції – позволимо собі сумніватись. Відповідь за роздор впаде на совість того, хто роздор викликує”. Лист підписали С. Новаковський, голова виборчого комітету та В. Павлуцький – секретар³³.

³⁰ *Віче*, Народ 1 і 2 (1895, 1 і 15 января) 5; *Вибори до сойму!*, Громадський голос 1 (1895, 20 марта) 2–3; О. Аркуша, *Галицький сейм: виборчі кампанії 1889 і 1895 рр.*, Л. 1996, с. 98.

³¹ *В перемиським повіті...*, Громадський голос 2 (1895, 20 цвітня) 12–13; Політично-супільні вісти. *Новаковський М. Перше радикальне віче в Перемишлі*, Народ 15 і 16 (1895, 1 і 15 августа) 260; Новинки. *В Перемиськім...*, Діло 76 (1895, 7 (19) цвітня) 3; Новинки. *Выборное движение*, Галичанин 76 (1895, 7 (19) апреля) 2.

³² *Вибори до сойму!*, Громадський голос 1 (1895, 20 марта) 2–3; О. Аркуша, *Op. cit.*, с. 84, 91, 95; І. Чорновол, *Українська фракція Галицького крайового сейму. 1861–1901...*, с. 213; R. Tomczyk, *Op. cit.*, s. 115.

³³ ЦДАЛ України, ф. 663, оп. 1, спр. 179, арк. 273.

3 червня 1895 р. у с. Торки відбулося засідання повітового виборчого комітету. Було ухвалено виставити на Перемишльщині кандидатуру І. Франка проти князя А. Сапегі³⁴. 9 червня в Коломиї пройшли віче та загальні збори товариства “Народна воля”. Щодо Перемишльщини було прийнято до уваги кандидатуру І. Франка. Але той заявив, що не буде брати участі в виборах. Тому вирішено порозумітися з місцевим виборчим комітетом, який мав вибрати іншого кандидата³⁵. І. Франко тоді намагався зайняти кафедру при Львівському університеті. Проте через негативний відгук намісника Галичини К. Бадені міністерство не затвердило І. Франка на посаді³⁶.

Найголовнішою формою передвиборчої агітації РУРП стали масові народні віча. Станом на початок липня 1895 р. Перемишльський виборчий комітет провів у різних околицях повіту шість приватних зборів і два віча³⁸. Чисельне віче відбулося 6 липня 1895 р. у театральній залі на Замковій горі в Перемишлі. Участь у ньому взяло майже 1200 селян, 300 робітників, декілька жінок, студентів тощо³⁷. Відкрив захід своєю промовою С. Новаковський. Головою віча було обрано члена РУРП В. Будзиновського, його заступником – С. Новаковського, а секретарями – В. Регера й М. Новаковського. На зборах виступали М., П. і С. Новаковські, М. Сидор, О. Муштук, Г. Підгірний, І. Грициняк і В. Павлуцький. Як репрезентант соціал-демократів виступив В. Регер, а від імені польських селян – Я. Стапінський. Учасники віча вимагали запровадження загального виборчого права, скасування податків, йшлося про невпорядковані земельні кадастри, виснажливу роботу при дорогах тощо³⁹.

³⁴ *ВР ІЛ*, ф. 3, од. зб. 1611, арк. 13; од. зб. 1613, арк. 97; Новинки. *В перемиськім повіті...*, Діло 114 (1895, 25 мая (6 червня)) 3.

³⁵ *Віче і загальні збори “Народної Воли”*, Хлібороб 10, 11 і 12 (1895, 15 червня) 1–2; Новинки. *Загальні збори “Народної Воли”*, Громадський голос 4 (1895, 20 червня) 30.

³⁶ М. Возняк, *Недопущення Івана Франка до доцентури у Львівському університеті*, Іван Франко: Статті і матеріали 1 (1948) 43–63; М. Возняк, *Велетень думки і праці. Шлях життя і боротьби Івана Франка*, К. 1958, с. 270.

³⁷ Політично-суспільні вісти. *Новаковський М. Перше радикальне віче в Перемишлі*, Народ 15 і 16 (1895, 1 і 15 августа) 260.

³⁸ *Радикальне віче в Перемишлі*, Громадський голос 5 (1895, 20 липня) 32; Політично-суспільні вісти. *Новаковський М. Перше радикальне віче в Перемишлі*, Народ 15 і 16 (1895, 1 і 15 августа) 259; *Sprawy biezące. W wieści chłopskim...*, Nowy robotnik 21 (1895, 20 lipca) 3; *Więc radu kalów ruskich w Przemyślu*, Dodatek do nr. 188. Kurjera lwowskiego (1895, 8 lipca) 1–2; Новинки. *Дня 6 с. м. відбулося в Перемишлі селянське віче...*, Діло 140 (1895, 26 червня (8 липня)) 3; М.М. Кравець, *Масові селянські виступи у Східній Галичині в 90-х роках XIX ст.*, 3 історії Української РСР 8 (1963) 8; М.М. Кравець, *Селянство Східної Галичини і Північної Буковини у другій половині XIX ст.*, Л. 1964, с. 186.

³⁹ *Радикальне віче в Перемишлі*, Громадський голос 5 (1895, 20 липня) 32–34; Політично-суспільні вісти. *Новаковський М. Перше радикальне віче в Перемишлі*, Народ 15 і 16 (1895, 1 і 15 августа) 260; П. Шкраб’юк, *3 історії радикального руху на Перемищині*, с. 144.

Наприкінці віча один із братів Новаковських закликав учасників зборів, щоб ті всіма силами підтримували газету “Громадський голос” (1895–1939, з перервами). Натомість В. Будзиновський звернувся із закликом, щоб на виборах до Галицького крайового сейму та Державної ради, виборці Перемишльського повіту голосували лише за кандидата, якого затвердить місцевий виборчий комітет⁴⁰.

1 вересня 1895 р. відбулося чергове засідання Перемишльського виборчого комітету. Участь у зборах взяли члени комітету (200 осіб, які представляли 75 сіл повіту) та чимало запрошених гостей. Головував В. Рєгер, його заступниками були обрані – Т. Микита й Тракевич, секретарями – В. Учик, А. Мазурек і А. Федак. У звіті про діяльність комітету зазначалося, що на Перемишльщині відбулося 13 віч і приватних зборів. Після дискусії всі присутні одноставно підтримали кандидатуру С. Новаковського на депутата Галицького сейму. Кандидат виголосив свою передвиборчу програму⁴¹. Інформуючи про передвиборчу кампанію до Галицького крайового сейму, в “Громадському голосі” зазначалося: “Другий повіт, що найскорше зорганізувався, се повіт перемиський. Там ведеться завзята агітація за радикалом Новаковським, господаром з Торок. До того перемиський комітет працює не лиш у себе дома, бо він порушив також повіт мостиський і простягнув вже свою руку по добромільський. Віч і нарад, які той комітет скликав, було вже більше як 20. Повіт перемиський, є тепер перлою між руськими повітами Галичини, є славою радикальної партії”⁴².

Вибори до сейму від сільської курії відбулися 25 вересня 1895 р. На Перемишльщині перемогу здобув С. Новаковський, набравши 93 голоси. Його опонент маршалок повітової ради князь А. Сапега – 73 голоси⁴³. “Ряд фактів нашттовує на думку, – стверджує О. Аркуша, що вирішальну роль тут відіграли особисті стосунки А. Сапєги з К. Бадєні, що різко погіршилися”⁴⁴.

⁴⁰ *Радикальне віче в Перемисли*, Громадський голос 5 (1895, 20 липня) 34.

⁴¹ “Досить нам вже того!...”..., Громадський голос 6 (1895, 15 вересня) 39; 3 руху виборчого. *З Перемиського пишуть нам:* ..., Діло 186 (1895, 21 серпня (2 вересня)) 1.

⁴² “Досить нам вже того!...”..., Громадський голос 6 (1895, 15 вересня) 39.

* А. Сапега був обраний на Перемишльщині до Галицького крайового сейму від іншої курії. Див.: *Вибори до сойму з курії більших посілостей*, Діло 211 (1895, 21 вересня (3 жовтня)) 3.

⁴³ *Вибори до сойму*, Громадський голос 7 (1895, 13 октября) 49–50; *Мищанська революція 48 року.*, Радикал 1 (1895, 5 жовтня) 3; *Результат нинішніх виборів*, Діло 205 (1895, 13 (25) вересня) 3; *Результат виборів до сойму з менших посілостей*, Діло 206 (1895, 15 (27) вересня) 1.

⁴⁴ О. Аркуша, *Op. cit.*, с. 119–120.

Після виборів опоненти С. Новаковського поширювали дезінформацію, що начебто прізвище новообраного депутата Новак. Також ходили чутки, що нібито С. Новаковський не сплачував податки. А невдовзі хтось повідомив до суду, що С. Новаковський злочинний. Останнього звинувачували в крадіжці лози. Згідно з австрійським законодавством особа засуджена за крадіжку не могла бути депутатом. Звідси результати виборів могли вважатися недійсними. 9 листопада 1895 р. у Перемишлі відбувся судовий розгляд цієї справи. Суд визнав С. Новаковського невинним⁴⁵. Під час сесій Галицького крайового сейму С. Новаковський проживав у Львові в будинку І. Франка⁴⁶.

На 31 жовтня 1895 р. в зв'язку зі смертю депутата А. Тишковського були призначені додаткові парламентські вибори від IV (сільської) курії у виборчому окрузі Перемишль – Мостиська – Добромиль⁴⁷. 6 жовтня 1895 р. у Перемишлі в залі міської ратуші відбулися передвиборчі збори⁴⁸. Виступали М. Антоневич, І. Франко, С. Новаковський та ін.⁴⁹ Невдовзі голова Перемишльського виборчого комітету С. Новаковський і секретар комітету В. Павлуцький запропонували І. Франку взяти участь у парламентських виборах, заявивши, що місцеві селяни підтримають його кандидатуру. Останній погодився прийняти цю пропозицію⁵⁰. Листування І. Франка засвідчує, що на цей крок він наважився після того як влада відмовилася надати йому посаду викладача Львівського університету⁵¹.

13 жовтня 1895 р. на сторінках газети “Громадський голос” було опубліковано агітаційну статтю М. Новаковського “До братів моїх з Перемиського!”. Автор публікації роз’яснював селянам, що їм необхідно вибрати до парламенту людину, яка б захищала їхні інтереси, і такою людиною

⁴⁵ *Процес посла Новаковського*, Громадський голос 9 (1895, 13 падолиста) 70.

⁴⁶ С. Новаківський, *Спомини*, с. 136; П. Шкраб’юк, *З історії радикального руху на Перемищині*, с. 145.

⁴⁷ М. Возняк, *Виборче беззаконня проти Івана Франка*, Іван Франко: Статті і матеріали 1 (1948) 66; R. Tomczyk, *Op. cit.*, s. 119.

⁴⁸ *ВР ІЛ*, ф. 3, од. зб. 1621, арк. 71, 77; Новинки. *Предвыборное собрание в Перемишле*, Галичанин 216 (1895, сентября (8 октябрю) 3.

⁴⁹ Dr. I. Franko, *Zgromadzenie przedwyborcze w Przemyślu*, Kutjer lwowski 279 (1895, 8 października) 1–2; Новинки. *Предвыборное собрание в Перемишле*, Галичанин 216 (1895, 26 сентября (8 октябрю)) 3; М. Возняк, *Виборче беззаконня проти Івана Франка*, с. 66–68.

⁵⁰ Dr. I. Franko, *Die jüngste galizische Wahl*, Die zeit 58 (1895, 9 November) 82; М. Возняк, *Виборче беззаконня проти Івана Франка*, с. 78; П. Шкраб’юк, *З історії радикального руху на Перемищині*, с. 145.

⁵¹ І.Я. Франко, *Зібрання творів: У 50 т.*, К. 1986, т. 50: Листи (1895–1916), с. 57; М. Кріль, *Іван Франко в австрійському виборчому процесі 1890-х років*, Дрогобицький краєзнавчий збірник, Дрогобич 2005, вип. IX, с. 115.

називав І. Франка⁵². Додамо, що спочатку його опонентами у виборчих перегонах були граф П. Тишковський і русофіл М. Антоневич⁵³. 20 жовтня 1895 р. у Перемишлі під головуванням В. Регера відбулися чергові передвиборчі збори. М. Антоневич зняв свою кандидатуру, тому збори одноголосно підтримали І. Франка. Змагатися за мандат йому довелося проти П. Тишковського⁵⁴.

26 жовтня 1895 р. у газеті “Громадський голос” було опубліковано звернення Перемишльського селянського виборчого комітету, яке підписали С. Новаковський і В. Павлуцький. У відозві зазначалося про необхідність делегувати свого захисника до Державної ради. Тією людиною мав стати І. Франко. В зверненні також містився заклик до селян зібратися 27 жовтня на збори в Перемишлі⁵⁵. Незважаючи на сильну зливу, 27 жовтня 1895 р. у Перемишлі зібралося близько 1000 селян. Але в останні хвилини староство заборонило віче, начебто через епідемію холери (за визначенням І. Франка т. зв. “політичної холери”)⁵⁶.

Виборчі кампанії у Галичині, як правило, супроводжувалися численними зловживаннями. Напередодні виборів арештували С. Вітика, якого відпустили ввечері того ж дня. У день виборів було заарештовано М. Новаковського. У в’язниці він просидів три тижні⁵⁷. Додаткові парламентські вибори відбулися 31 жовтня 1895 р. За даними виборчої комісії на Перемишльщині І. Франко набрав лише 70 голосів. Перемогу у виборчому окрузі Перемишль – Мостиська – Доброміль здобув П. Тишковський⁵⁸. Особливості проведення додаткових парламентських виборів І. Франко детально описав у статтях “Galizische Wahlen” (“Галицькі вибори”) і “Die jüngste galizische Wahl” (“Нещодавній галицький вибір”), що були надруковані в часописі “Die Zeit” (1895, № 56 і 58). Крім того, І. Франко описав

⁵² *До братів моїх з Перемиського! Ваш Михайло Новаковський з Торок*, Громадський голос 7 (1895, 13 октября) 48–49; М. Возняк, *Виборче беззаконня проти Івана Франка*, с. 70; М. Кріль, *Op. cit.*, с. 115–116.

⁵³ *Вибори в Перемишлі*, Радикал 2 (1895, 20 жовтня) 24.

⁵⁴ *Послідними часами...*, Громадський голос 8 (1895, 26 октября) 61; М. Возняк, *Виборче беззаконня проти Івана Франка*, с. 71.

⁵⁵ *ВР ІЛ*, ф. 3, од. зб. 1621, арк. 71, 77; *Виборчий Комітет в Перемишлі видав і розіслав всім виборцям слідууючу відозву:...*, Громадський голос 8 (1895, 26 октября) 55; М. Возняк, *Виборче беззаконня проти Івана Франка*, с. 73; М. Кріль, *Op. cit.*, с. 116.

⁵⁶ *Радикальна кандидатура*, Радикал 3 (1895, 5 падолиста) 30; М. Возняк, *Виборче беззаконня проти Івана Франка*, с. 80.

⁵⁷ *З “Іванової Хати”*, *Перемиський. Дня 17. марта...*, Громадський голос 6 (1896, 30 марта) 45.

⁵⁸ *Радикальна кандидатура*, Радикал 3 (1895, 5 падолиста) 30; *Вибори до Ради державної в окрузі Перемишля, Мостиська, Доброміль*, Громадський голос 9 (1895, 13 падолиста) 63; М. Возняк, *Виборче беззаконня проти Івана Франка*, с. 77.

хід виборів у статті “Wybór uzupełniający w okręgu Przemyśl – Dobromil [–] Mościska” (“Додатковий вибір в окрузі Перемишль – Добромиль – Мостицька”, без підпису), надрукованій у газеті “Kurjer lwowski” (1895, № 305)⁵⁹.

На IV з’їзді РУРП (29–30 грудня 1895 р.) серед найрадикальніших повітів називався Перемишльський. При цьому зазначалося, що найбільше передплатників газети “Громадський голос” – мав саме цей повіт⁶⁰. Звіт про стан радикального руху на Перемишльщині подав М. Новаковський⁶¹. Участь у роботі з’їзду взяв також депутат Галицького крайового сейму С. Новаковський⁶². З цього приводу на сторінках часопису “Радикал” (1895–1896) зазначалося, що “давніше, не мали ми заступників повіту перемиського. Нині маємо відтам свого посла. В його особі, заступлений цілий повіт”⁶³. На запрошення від 28 грудня 1895 р., які були надіслані учасникам IV з’їзду РУРП, стояли підписи С. Новаковського, І. Франка та В. Будзиновського⁶⁴.

Для згуртування селян навколо партії, залучення нових прихильників на Перемишльщині використовувалися масові народні віча, що скликалися з приводу обговорення тих чи інших актуальних проблем суспільного життя. 8 січня 1896 р. у Перемишлі в залі магістрату за участі понад 500 осіб відбулося віче. Відкрив захід С. Новаковський. Головою зборів було обрано Т. Микиту. Виступали С. Новаковський, І. Франко, селяни Павлусевич, Гнатик, Томашевський, Крицький, Колицький, робітник Я. Жовнір (польською мовою), С. Вітик, В. Регер. Говорили про виборчу реформу, в справі реформи громадського та дорожнього законів, про еміграцію тощо. Наприкінці віча С. Новаковський і В. Павлуцький говорили про з’їзд РУРП та необхідність підтримки газет “Громадський голос” і польськомовного часопису “Przyjacieł ludu”⁶⁵. 15 лютого 1896 р.

⁵⁹ Dr. I. Franko, *Galizische Wahlen*, Die zeit 56 (1895, 26 October) 51; Dr. I. Franko, *Die jüngste galizische Wahl*, 82–84; *Wybór uzupełniający w okręgu Przemyśl – Dobromil Mościska*, Kurjer lwowski 305 (1895, 3 listopada) 2–3; М. Возняк, *Виборче беззаконня проти Івана Франка*, с. 73, 77; М. Криль, *Op. cit.*, с. 119.

⁶⁰ *Четвертий зїзд радикальної партії*, Громадський голос 12 (1895, 30 грудня) 93; *Четвертий зїзд радикальної партії*, Радикал 7 (1896, 5 січня) 61–62; П. Шкраб’юк, *З історії радикального руху на Перемишчині*, с. 144.

⁶¹ *Четвертий зїзд радикальної партії*, Радикал 7 (1896, 5 січня) 63.

⁶² *Четвертий зїзд радикальної партії*, Громадський голос 12 (1895, 30 грудня) 92–93; *Четвертий зїзд радикальної партії*, Радикал 7 (1896, 5 січня) 61; R. Tomczyk, *Op. cit.*, s. 108–109.

⁶³ *Четвертий зїзд радикальної партії*, Радикал 7 (1896, 5 січня) 62.

⁶⁴ ВР ІЛ, ф. 3, од. зб. 1613, арк. 735.

⁶⁵ ЛННБ ім. В. Стефаника. Відділ рукописів, ф. 29, од. зб. 170, арк. 11; *Народне віче в Перемишлі*, Громадський голос 1 (1896, 15 січня) 13–14.

О. Муштук і С. Новаковський взяли участь у радикальному віче, що відбулося в Дрогобичі⁶⁶.

9 березня 1896 р. у Перемишлі пройшли чисельні збори за запрошеннями (тобто приватні або т. зв. “довірочні” збори). На них було засновано новий селянський виборчий комітет. Його головою знову вибрано С. Новаковського, а секретарем – В. Павлуцького. До складу комітету ввійшло 450 членів. Того ж дня в Перемишлі також відбувся черговий судовий розгляд справи С. Новаковського, пов’язаний із лозою. Суд знову визнав його невинним⁶⁷. Крім того, 24 березня 1896 р. до с. Торки прибули представники староства для проведення слідства. Членам місцевої читальні та С. Новаковському було висунуто підозру, що начебто вони агітували селян виїздити до Канади та їх туди відправляли⁶⁸. Паралельно проводилося слідство проти С. Вітика та О. Муштука. Їх звинувачували в підбурюваннях на приватних зборах, що відбулися в Перемишлі. Хоча О. Муштук навіть не виступав на згаданих зборах⁶⁹.

7 квітня 1896 р. за участі понад 500 селян і робітників у Перемишлі в залі “Еіскелер” відбулося чергове віче. Головував В. Регер. Захід відкрив С. Новаковський, звітуючи про свою депутатську діяльність. На зборах виступали Я. Жовнір, П. і С. Новаковські, І. Франко та В. Регер. Було навіть запрошено депутата парламенту П. Тишковського. Останній на збори не з’явився, тому віче ухвалило надіслати йому вотум недовіри. Зібрані обговорювали проект виборчої реформи К. Бадені, говорили про надмірні податки, земельний кадастр, про податкову реформу тощо⁷⁰.

Масовий вічевий рух на Перемишльщині викликав занепоєння місцевої влади. Як наслідок, не вдалося провести народні віча в селах Кривче (19 квітня)⁷¹, Рушельчичі (3 травня)⁷², Тарнавці (14 червня)⁷³ і

⁶⁶ ВР ІЛ, ф. 3, од. зб. 1613, арк. 385; *Радикальне віче...*, Громадський голос 4 (1896, 29 лютого) 25–26.

⁶⁷ ВР ІЛ, ф. 3, од. зб. 1610, арк. 247; од. зб. 1738, арк. 2–3; *Нарада передвиборча в Перемишлі*, Громадський голос 5 (1896, 15 марта) 38–39.

⁶⁸ ВР ІЛ, ф. 3, од. зб. 1610, арк. 244–245; 3 “Іванової Хати”. *Перемиський, Дня 17. марта*, Громадський голос 6 (1896, 30 марта) 46.

⁶⁹ 3 “Іванової Хати”. *Перемиський, Дня 17 марта...*, Громадський голос 6 (1896, 30 марта) 46.

⁷⁰ ВР ІЛ, ф. 3, од. зб. 1613, арк. 451; ф. 3, од. зб. 1621, арк. 63; *Віче в Перемишлі*, Громадський голос 7 (1896, 20 цвітня) 52; Новинки, *Радикальное вече в Перемишле...*, Галичанин 66 (1896, 22 марта (3 апреля)) 3; *Радикальное вече в Перемишле*, Галичанин 69 (1896, 29 марта (10 апреля)) 2; П. Шкраб’юк, *З історії радикального руху на Перемишчині*, с. 144–145.

⁷¹ ВР ІЛ, ф. 3, од. зб. 1610, арк. 251; *Народне віче в Кривчи*, Громадський голос 8 (1896, 30 цвітня) 60.

⁷² ВР ІЛ, ф. 3, од. зб. 1610, арк. 251–252; *Заборонене віче*, Громадський голос 9 (1896, 10 мая) 69–70; *Рух вічевий*, Громадський голос 11 (1896, 15 червня) 87.

⁷³ *Ibid.*

Журавиця (19 липня)⁷⁴. 2 серпня 1896 р. у с. Торки відбувалося засідання повітового виборчого комітету. Проте невдовзі з'явився комісар Мірський, який наказав припинити наради. Він мотивував це тим, що організатори зборів мали знати особисто всіх запрошених. Хоча за австрійським законом про збори їх учасники мали мати лише індивідуальне письмове запрошення. Натомість у організаторів заходу мав бути список всіх запрошених⁷⁵.

Місцеві радикали також брали участь у читальняному русі на Перемишльщині. 21 червня 1896 р. С. Новаковський і В. Павлуцький виступили на відкритті читальні в с. Шегині. Того ж дня було відкрито читальню в с. Медика. На її відкритті також виступав С. Новаковський, а на вечорницях після урочистостей О. Муштук та М. Сидор із с. Торки⁷⁶.

11 липня 1896 р. за участі 300 місцевих селян і невеликої кількості робітників відбулося віче в Перемишлі. Головував С. Новаковський. Виступили Я. Жовнір, П. і С. Новаковські, В. Павлуцький, І. Франко, Р. Сембратович, С. Вітик, робітник Шіфлер та І. Міхас із Самбірщини. Предметом обговорення були вибори до повітової ради та австрійського парламенту⁷⁷. На початку серпня 1896 р. селяни організували приватні збори в с. Горохівці. Головою було обрано О. Дзюбана (с. Пикуличі), заступником – Рудніцького (с. Горохівці). Виступали С. Вітик, О. Дзюбан, Двудіт і Рудніцький. Йшлося про програму РУРП, парламентські вибори, було розширено кількісний склад виборчого комітету, визначено кандидатів до повітової ради тощо⁷⁸. Натомість за дві години до початку були заборонені “довірочні” збори, що мали відбутися 9 серпня 1896 р. у с. Вишатиці. Комісар Мірський заборонив зібрання начебто через небезпеку холери та наказав арештувати присутнього там С. Новаковського. У супроводі жандарма той був доправлений до староства, де відмовився скласти чи навіть підписувати протокол про затримання. Зрештою через декілька годин С. Новаковського були змушені відпустити⁷⁹.

25 серпня 1896 р. С. Новаковський і Ф. Смух із с. Жиравиця взяли участь у приватних зборах в с. Трійчиця. С. Новаковський звітував про свою

⁷⁴ *Рух вічевий*, Громадський голос 14 (1896, 1 серпня) 111; Новинки. *Запращеніе “радикального” веча*, Галичанин 151 (1896, 9 (21) юля) 3.

⁷⁵ *Рух вічевий*, Громадський голос 15 (1896, 15 серпня) 102.

⁷⁶ *Рух вічевий*, Громадський голос 12 (1896, 1 липня) 95.

⁷⁷ *Рух вічевий*, Громадський голос 13 (1896, 15 липня) 100–101; Новинки. *Вече руских радикалов*, Галичанин 146 (1896, 3 (15) юля) 3.

⁷⁸ *Рух вічевий*, Громадський голос 15 (1896, 15 серпня) 102.

⁷⁹ *Арештоване посла*, Громадський голос 15 (1896, 15 серпня) 95; Kроніка. *W powiecie przemyślskim...*, *Naprzód* 33 (1896, 13 sierpnia) 4; R. Tomczyk, *Op. cit.*, s. 125–126.

депутатську діяльність, говорив про п'яту курію парламенту і про майбутні вибори. 13 вересня під головуванням М. Сидора пройшли збори в с. Строневичі. Народи відбувалися в домівці І. Конечного. Виступи П. Новаковського та М. Сидора були присвячені парламентським виборам. Натомість О. Муштук і Р. Сембратович говорили про податок на прибутки⁸⁰.

На V з'їзді РУРП (26–27 вересня 1896 р.) С. Новаковський зазначав, що в Перемишльському повіті відбулося 24 політичні процеси. Хоча з них лише два завершилися засудженням. Разом активісти РУРП відсиділи в в'язниці 268 днів. Водночас трьох радикалів було засуджено на 135 днів⁸¹. Головами з'їзду було обрано С. Новаковського, Т. Окуневського й І. Франка. Звіт з Перемишльського повіту подали С. Новаковський і С. Вітик. Перший із них зазначив, що в 1896 р. на Перемишльщині відбулося дев'ять віч, а сім заборонило староство. Було скликано 16 “довірочних” зборів, два з них заборонені та відкрито 14 читалень. С. Новаковський зазначив, що всього відбулося 59 зборів. Цей звіт доповнив С. Вітик⁸². На V з'їзді також було створено центральний виборчий комітет РУРП. Від Перемишльщини до складу комітету ввійшли І. Сальвіцький (Перемишль) і С. Новаковський (с. Торки)⁸³. Останній також належав до т. зв. “заряду” – керівного виконавчого органу РУРП⁸⁴.

У другій половині 1890-х рр. на Перемишльщині можна навести приклади взаємодії РУРП і СДПГ, особливо під час проведення масових заходів. 4 жовтня 1896 р. у Перемишлі комісар заборонив збори робітників, через те, що туди прибули селяни з С. Новаковським. Дії комісара викликали невдоволення в присутніх. Як наслідок було заарештовано трьох осіб⁸⁵.

11 жовтня 1896 р. у Перемишлі за участі близько 1500 місцевих робітників і селян відбулося народне віче. Головував С. Новаковський, який склав звіт із V з'їзду РУРП. Виступали М. Сидор, П. і С. Новаковські, І. Франко,

⁸⁰ *Рух вічевий*, Громадський голос 17 (1896, 15 вересня) 115.

⁸¹ *П'ятий з'їзд русько-української радикальної партії*, Громадський голос 18 (1896, 1 жовтня) 119–120; *Сегорічний краєвий з'їзд радикальної партії*, Громада 4 (1896, вересень) 57; R. Tomczyk, *Op. cit.*, s. 132–133.

⁸² *П'ятий з'їзд русько-української радикальної партії*, Громадський голос 18 (1896, 1 жовтня) 119–120; *Сегорічний краєвий з'їзд радикальної партії*, Громада 4 (1896, вересень) 57; *З'їзд партії радикальної*, Діло 208 (1896, 16 (28) вересня) 2.

⁸³ *П'ятий з'їзд русько-української радикальної партії*, Громадський голос 18 (1896, 1 жовтня) 122; *Сегорічний краєвий з'їзд радикальної партії*, Громада 4 (1896, вересень) 59; *З'їзд партії радикальної*, Діло 209 (1896, 17 (29) вересня) 1.

⁸⁴ *П'ятий з'їзд русько-української радикальної партії*, Громадський голос 18 (1896, 1 жовтня) 123.

⁸⁵ *Рух вічевий*, Громадський голос 19 (1896, 15 жовтня) 133; *Przegląd. Nowe gwałty*, *Naprzód* 42 (1896, 15 Października) 1; R. Tomczyk, *Op. cit.*, s. 127.

С. Вітик, члени СДПГ В. Регер й А. Вискел та ін. Аналізували становище селян, говорили про майбутні парламентські вибори тощо⁸⁶. За різкі виступи під час віча П. Новаковський, С. Вітик, А. Вискел і В. Регер були притягнуті владою до судової відповідальності, зберігся їх спільний обвинувальний акт⁸⁷. Вищий суд у Львові постановив арештувати лише С. Вітика та В. Регера⁸⁸. Під слідством їм довелося відсидіти в вологих і погано отоплюваних камерах до початку лютого 1897 р.⁸⁹ К. Гукевич із с. Квасенина на Добромильщині 17 грудня 1896 р. у листі до І. Франка писав: “Будучи вчера в Перемишлі дізнавем ся, що С. Вітик сидит в так зимній казни, що під час морозів попухли му цілком ноги, руки і лице; се були доперва початкові морози, а що буде, коли настанут ще більше до 30° С, як то звичайно буває в Січни?”⁹⁰.

Тим часом суд у Перемишлі проводив слідство проти П. Новаковського за його висловлювання на згаданому віче 11 жовтня 1896 р. Водночас повітовий суд у Мостиськах засудив П. Новаковського на 5 діб арешту або 25 злр. штрафу за скликання приватних зборів⁹¹. А вже 4 лютого 1897 р. суд присяжних у Перемишлі одноголосно звільнив С. Вітика, П. Новаковського та ін. За ґратами вони пробули 70 днів⁹².

Хоча РУРП і СДПГ у другій половині 1890-х рр. зберігали солідарність із багатьох питань, незгоди між ними зростали передусім на національному ґрунті. На організованих членами РУРП приватних зборах українських робітників у Львові (вересень 1896 р.) було вирішено заснувати Українську соціал-демократичну партію (далі – УСДП). Потребу заснування УСДП також аргументувало видане 17 вересня 1896 р. латинським шрифтом звернення “Pokłyk do robotnykiw Rusyniów” (“Поклик до робітників Русинів”). Чорновий варіант “Поклику...” підписали М. Новаковський і ще 26 осіб. З них у оригінальному тексті залишилося лише вісім прізвищ, серед них: М. Бориславський, І. Франко, М. Ганкевич, Є. Левицький, М. Павлик та ін.⁹³

⁸⁶ *Рух вічевий*, Громадський голос 19 (1896, 15 жовтня) 133; М.М. Кравець, *Масові селянські виступи у Східній Галичині в 90-х роках XIX ст.*, с. 9; R. Tomczyk, *Op. cit.*, s. 127.

⁸⁷ *Рух вічевий*, Громадський голос 22 (1896, 1 грудня) 153; О.С. Жерноклеєв, *Національні секції австрійської соціал-демократії в Галичині й на Буковині (1890–1918 рр.)*, с. 177; R. Tomczyk, *Op. cit.*, s. 127.

⁸⁸ *Рух вічевий*, Громадський голос 22 (1896, 1 грудня) 153.

⁸⁹ *Ibid.*

⁹⁰ ВР ІЛ, ф. 3, од. зб. 1629, арк. 241.

⁹¹ *Новинки*, Громадський голос 23–24 (1896, 15 грудня) 162; *Новинки*, Громадський голос 1 (1897, 1 січня), 8.

⁹² *Новинки*, Громадський голос 5 (1897, 1 марта) 39.

⁹³ ЦДАЛ України, ф. 663, оп. 1, спр. 179, арк. 90–92, 95–96; *Pokłyk do robotnykiw Rusyniów*, Lwów, 1896, 3 s.; В. Левинський, *Нарис розвитку українського робітничого руху в Галичині*,

У 1896 р. уряд Австро-Угорщини здійснив реформу виборчої системи. Суть реформи полягала в створенні нової, V (загальної) виборчої курії. Право голосу в ній отримали всі громадяни чоловічої статі віком від 24 років. Але виборче право залишалось нерівним: на 5 млн. виборців п'ятої курії було виділено лише 72 мандати, з них на Галичину – 15⁹⁴. Разом з тим, наближалися чергові парламентські вибори. 22 січня 1897 р. офіційно були оголошені терміни виборів у п'ятьох куріях. З них у V (загальній) курії вибори мали відбутися 11 березня, а в IV (сільській) – 16 березня 1897 р.⁹⁵

8 січня 1897 р. за ініціативи С. Новаковського в залі перемишльської ратуші відбулося селянське віче. На зборах, присвячених парламентським виборам, були присутні близько 500 польських і українських селян (за “Громадським голосом” кількість учасників досягала понад 600 осіб). Головував С. Новаковський. Виступали Я. Жовнір, І. Франко, Я. Стапінський, П. і С. Новаковські, Лутчин та ін. Говорили про нові виборчий і дорожній закони, окружних війтів тощо⁹⁶. І. Франко також взяв участь у передвиборчих зборах, що відбулися в Перемишлі 4 лютого 1897 р.⁹⁷ Невдовзі його кандидатуру було висунуто від IV (селянської) курії у виборчому окрузі Перемишль – Мостиська – Добромиль. Крім того, І. Франко кандидував у виборчому окрузі Перемишль – Мостиська – Рудки – Самбір – Дрогобич – Підбуж від V (загальної) курії⁹⁸. У названому виборчому окрузі СДПГ виставила кандидатуру Ю. Гудеца зі Львова⁹⁹. 26 лютого

Х.; К. 1930, с. 36–38; Я. Грицак, “Молоді” радикали в суспільно-політичному житті Галичини, Записки Наукового товариства імені Шевченка ССХХІІ (1991) 96–97; С. Макарчук, *Op. cit.*, с. 442–443; О.С. Жерноклеєв, *Національні секції австрійської соціал-демократії в Галичині й на Буковині (1890–1918 рр.)*, с. 180–181. R. Tomczyk, *Op. cit.*, s. 130.

⁹⁴ Я. Грицак, *Op. cit.*, с. 98; О.С. Жерноклеєв, *Національні секції австрійської соціал-демократії в Галичині й на Буковині (1890–1918 рр.)*, с. 155.

⁹⁵ М. Возняк, *Іван Франко і баденівські вибори 1897 року*, Іван Франко: Статті і матеріали 4 (1955) 50; О.С. Жерноклеєв, *Національні секції австрійської соціал-демократії в Галичині й на Буковині (1890–1918 рр.)*, с. 156; R. Tomczyk, *Op. cit.*, s. 139.

⁹⁶ *Рух вічевий*, Громадський голос 2 (1897, 15 січня) 15; *Kronika. Wiesc włościański*, Kurjer lwowski 10 (1897, 10 stycznia) 3; М. Возняк, *Іван Франко і баденівські вибори 1897 року*, с. 50; М. Кріль, *Op. cit.*, с. 119.

⁹⁷ М. Возняк, *Іван Франко і баденівські вибори 1897 року*, с. 51; М. Кріль, *Op. cit.*, с. 119.

⁹⁸ *Радикальні кандидати*, Громадський голос 4 (1897, 15 лютого) 25; М. Кріль, *Op. cit.*, с. 119.

⁹⁹ *Z tererisznój chywyli. W Peremyiskim...*, *Robotnyk* 5 (1897, 1 марта) 4; М. Возняк, *Іван Франко в добу радикалізму*, Україна: науковий двохмісячник українознавства 6 (1926) 158; М.М. Кравець, *Робітничий рух у Східній Галичині наприкінці ХІХ ст. (1892–1900 роки)*, *З історії західноукраїнських земель* 4 (1960) 56; В. Макаєв, *Робітничий клас Галичини в останній третині ХІХ ст.*, Л. 1968, с. 148–149; Я. Грицак, *Op. cit.*, с. 98; О.С. Жерноклеєв, *Національні секції австрійської соціал-демократії в Галичині й на Буковині (1890–1918 рр.)*, с. 156, 182.

1897 р. у Перемишлі відбулося чергове передвиборче зібрання за участі Сидора, Т. Микити, І. Франка, Я. Жовніра, В. Регера, П. Новаковського та ін.¹⁰⁰

11 березня 1897 р. на виборах від V курії І. Франко здобув у Перемишлі 78 голосів. Перемогу в виборчому окрузі здобув В. Левіцький¹⁰¹. А 16 березня 1897 р. відбулися вибори від IV курії. І. Франко набрав у Перемишлі – 80 голосів. Депутатом парламенту знову був обраний П. Тишковський¹⁰².

У ході парламентських виборів 1897 р. з'ясувалося, що члени УСДП підтримували кандидатів від СДПГ, а не РУРП¹⁰³. В. Стефанік 12 лютого 1897 р. у листі до О. Гаморак писав: “Танкевич і в Коломиї і в Перемишлі агітує против Окуневського і Франка за польсько-соціалістичними кандидатами. З принципу мусить, хоч рад[икальні] кандидати єму дуже симпатичні”¹⁰⁴. Згодом І. Франко, М. Павлик, а слідом за ними Є. Левицький вийшли зі складу організаційного комітету УСДП. А незабаром ця партія припинила своє існування¹⁰⁵.

Для РУРП виборча кампанія до парламенту на Перемишльщині була складною. 20 лютого 1897 р. як небезпечного агітатора було знову заарештовано С. Вітика. Його доправили до Перемишля. Одночасно з С. Вітиком арештували С. Новаковського. Напередодні виборів було заарештовано П. Новаковського, і майже половину виборців. І. Франко, який тоді мав проблеми з зором, участі у виборах майже не брав. Натомість він відвідував ув'язнених, підтримував їх морально і матеріально, був на судовому процесі в Перемишлі. Відзначимо, що С. Вітик і С. Новаковський пробули за ґратами від 20 лютого до 1 квітня 1897 р., відсидівши 40 днів. Через декілька днів на волю випустили П. Новаковського¹⁰⁶. Вже

¹⁰⁰ Wybory do Rady państwa, *Zgromadzenie przedwyborcze*, Kurjer lwowski 59 (1897, 28 lutego) 3; М. Возняк, *Іван Франко і баденівські вибори 1897 року*, с. 61.

¹⁰¹ *Вибори*, Громадський голос 6 (1897, 15 марта) 41; *Выборное движение*, Галичанин 47 (1897, 27 февраля (11 марта)) 1; *Выборы из V курии. (Телеграфические известия)*, Галичанин 48 (1897, 28 февраля (12 марта)) 3; М. Возняк, *Іван Франко і баденівські вибори 1897 року*, с. 64; М. Кріль, *Op. cit.*, с. 121.

¹⁰² *Результат выборов из IV курии*, Галичанин 52 (1897, 5 (17) марта) 3; *Выборы из сельанской курии*, Галичанин 53 (1897, 6 (18) марта) 1–2; М. Возняк, *Іван Франко і баденівські вибори 1897 року*, с. 69; М. Кріль, *Op. cit.*, с. 121.

¹⁰³ В. Левинський, *Нарис розвитку українського робітничого руху в Галичині*, с. 39; Я. Грицак, *Op. cit.*, с. 98; О.С. Жерноклеєв, *Національні секції австрійської соціал-демократії в Галичині й на Буковині (1890–1918 рр.)*, с. 182.

¹⁰⁴ Василь Стефанік, *Повне зібрання творів: У 3 т.*, К. 1954, т. 3: Листи, с. 87.

¹⁰⁵ В. Левинський, *Нарис розвитку українського робітничого руху в Галичині*, с. 39; Я. Грицак, *Op. cit.*, с. 98; О.С. Жерноклеєв, *Національні секції австрійської соціал-демократії в Галичині й на Буковині (1890–1918 рр.)*, с. 182.

¹⁰⁶ *Новинки*, Громадський голос 5 (1897, 1 марта) 39; *Новинки*, Громадський голос 8 (1897, 15 апреля) 68; *Новинки. О арестовании посла Новаковського*, Галичанин 35 (1897, 13 (25)

незабаром він виступав на першотравневому віче в Перемишлі¹⁰⁷. Проте 4 червня 1897 р. П. Новаковський мав черговий судовий процес у Перемишлі. Його звинувачували в підбурюваннях селян на передвиборчих зборах, зокрема, у селах Бушковичі (13 лютого) та Ненадова (20 лютого). Але завдяки адвокату Местеру суд присяжних визнав П. Новаковського невинним¹⁰⁸.

7 червня 1897 р. у с. Медика відбулися приватні збори “в громадських справах”. Крім місцевих селян там виступив радикал М. Новаковський¹⁰⁹. Селянське віче під головуванням І. Сальвіцького відбулося 6 липня в Перемишлі. Участь у зборах взяло 500 селян. Про свою депутатську діяльність звітував С. Новаковський, якому віче ухвалило вотум довіри. Виступали Т. Микита, С. і П. Новаковські, Гнатик із с. Рожубевичі та С. Вітик. Йшлося про повітові та громадські ради, зібрані вимагали будови громадської канцелярії та ін.¹¹⁰ 24 жовтня 1897 р. С. Новаковський, як представник РУРП, був присутній на відкритті читальні в с. Халупки Дусівські на Перемишльщині¹¹¹.

На VI з'їзді РУРП, що проходив у Львові 19–21 вересня 1897 р., Перемишльщину представляли два делегати: брати Стефан і Петро Новаковські. Перший із них увійшов до складу президії з'їзду. Секретарями були обрані М. Новаковський, Л. Бачинський і Я. Шмігельський. П. Новаковський розповів про свої заходи для “освідомлення народу” в Перемишльському та Мостиському повітах. А С. Новаковський доповнив його звіт повідомленням про заснування політичного товариства “Селянська рада” в Перемишлі¹¹². Виступаючи на з'їзді, П. Новаковський зазначив, що в Перемишльському і Мостиському повітах під час парламентських виборів 1897 р. було заарештовано 233 особи¹¹³. Брати Михайло і Стефан Новаковські увійшли до складу головного “заряду” РУРП, що був вибраний 20 вересня 1897 р.¹¹⁴

На VI з'їзді РУРП також обговорювалося питання зміни назви партії на соціал-демократичну. Цю ідею підтримали присутні на з'їзді С. Вітик,

февреля) 2; М. Возняк, *Іван Франко і баденівські вибори 1897 року*, с. 55; *Спогади про Івана Франка*, с. 135–136; П. Шкраб'юк, *З історії радикального руху на Перемишщині*, с. 146–147.

¹⁰⁷ *Свято 1 мая*, Громадський голос 10 (1897, 15 мая) 77.

¹⁰⁸ З Іванової хати. *Процес Петра Новаковського*, Громадський голос 12 (1897, 15 юня) 97–98; R. Tomczyk, *Op. cit.*, s. 139.

¹⁰⁹ *Рух вічевий*, Громадський голос 12 (1897, 15 юня) 100.

¹¹⁰ *Рух вічевий*, Громадський голос 14 (1897, 15 липня) 116.

¹¹¹ Новинкі. *На краю перемиського повіту...*, Громадський голос 21 (1897, 1 листопада) 172.

¹¹² *Шестий з'їзд делегатів русько-української радикальної партії*, Громадський голос 19 (1897, 1 жовтня) 149; *З'їзд руської партії радикальної*, Діло 203 (1897, 9 (21) вересня) 2.

¹¹³ *VI. Zjazd rusko-ukraińskiej partyi radykalnej*, *Naprzód* 38 (1897, 23 września) 2.

¹¹⁴ *ЦДДАЛ України*, ф. 663, оп. 1, спр. 179, арк. 1.

М. Новаковський та ін. Протилежну позицію зайняли І. Франко, В. Будзинівський і Т. Окуневський. Зрештою з'їзд обмежився тим, що записав у своїх резолюціях: “Стоячи на ґрунті наукового соціалізму руско-укр[аїнська] рад[икальна] партія бажає іти спільно з соц[іал-]демократичною партією в границях своєї програми і задержати певну свою самостійність”¹¹⁵. 25 грудня 1897 р. “заряд” РУРП ухвалив рішення про входження у прями відносини із керівництвом Соціал-демократичної робітничої партії Австрії (далі – СДРПА) у Відні, уникаючи СДПГ. Протокол підписали М. Новаковський і М. Павлик¹¹⁶.

7 листопада 1897 р. на IV засіданні “заряду” РУРП було прийнято рішення вибрати постійних агітаторів – одного головного та кількох повітових. Останнім для агітації було ухвалено платити по 5 злр. на місяць з вимогою звітувати про свою діяльність головному “заряду” у Львові¹¹⁷. Очевидно, що на Перемишльщині повітовим агітатором став П. Новаковський. 27 листопада 1897 р. на VII засіданні “заряду” було ухвалено разом з інструкціями відправити П. Новаковському (Перемишль), І. Сандуляку (Снятин), М. Черкасу (Скалат) та І. Драгану (Сокаль) по 5 злр. на агітацію. В інструкції зокрема наголошувалося: “Треба хоть нам радикалам зрозуміти, що в політиці не дають нічого на прозьбу і за дармо, що все треба здобути. А здобуде все сталева організація”¹¹⁸. Брати Новаковські діяли не лише на Перемишльщині, але й безпосередньо в головному “заряді” РУРП у Львові¹¹⁹.

Пріоритетним напрямом діяльності РУРП на Перемишльщині залишалося проведення масових народних віч. Але заплановане на 15 грудня 1897 р. віче у м. Ніжанковичі староство заборонило¹²⁰. Натомість 26 грудня 1897 р. відбулося радикальне віче в Перемишлі. Головою зборів був обраний С. Новаковський. Виступили депутат Державної ради і член РУРП Р. Яросевич, а також радикал С. Вітик. У підсумку віче ухвалило

¹¹⁵ ЦДІАЛ України, ф. 663, оп. 1, спр. 179, арк. 2; Я. Грицак, *Op. cit.*, с. 99–100; R. Tomczyk, *Op. cit.*, s. 159.

¹¹⁶ ЦДІАЛ України, ф. 663, оп. 1, спр. 179, арк. 8; Я. Грицак, *Op. cit.*, с. 100; R. Tomczyk, *Op. cit.*, s. 159–160; П. Шкраб'юк, *Ми, українські радикали... (Михайло Павлик і Радикальна партія)*, с. 147.

¹¹⁷ ЦДІАЛ України, ф. 663, оп. 1, спр. 179, арк. 4–4зв.; R. Tomczyk, *Op. cit.*, s. 155; П. Шкраб'юк, *Ми, українські радикали... (Михайло Павлик і Радикальна партія)*, с. 69–70.

¹¹⁸ ЦДІАЛ України, ф. 663, оп. 1, спр. 179, арк. 6, 188зв.; П. Шкраб'юк, *Ми, українські радикали... (Михайло Павлик і Радикальна партія)*, с. 70.

¹¹⁹ ЦДІАЛ України, ф. 663, оп. 1, спр. 179, арк. 1–23; П. Шкраб'юк, *3 історії радикального руху на Перемишчині*, с. 147.

¹²⁰ Вісти з краю і зі світа. *В справі заборони віча в Ніжанковичах*, Громадський голос 3 (1898, 20 січня) 24.

низку резолюцій. Серед них: поділ Галичини на українську та польську частини, розпуск австрійського парламенту і призначення нових виборів, притягнення до відповідальності тих високопосадовців, які під час виборів 1897 р. допустили зловживання, тощо¹²¹.

12 лютого 1898 р. головний “заряд” РУРП ухвалив делегувати С. Новаковського на збори до с. Вишатичі, “щоби громаді і повітови допомогти позбути ся ненавистного війта”¹²². Віче в с. Вишатичі відбулося 1 березня 1898 р. Крім С. Новаковського, на зборах виступило багато селян, які говорили про війта Глінського. Правда його поява на зборах і навіть спроба накричати на присутніх не мали успіху. “Зібрані на вічу, – підсумовував “Громадський голос”, – так поставили ся до него (Глінського. – Ю.Я.), що він пізнав, по чому локоть і забрав ся тихцем з читальні”¹²³.

За період із 1 січня до 15 березня 1898 р., за неповними даними головного “заряду” РУРП, на Перемишльщині відбулося сім приватних зборів (Накло, Буців, Торки, Вишатичі, Барич, два зібрання в Перемишлі) та одне партійне віче в Перемишлі. Крім того, делегати радикальної партії були присутні на вічі СДПГ у Перемишлі¹²⁴. Найімовірніше, що мовиться про народне зібрання 13 березня в Перемишлі, присвячене 50-річчю революції 1848 р. На зборах з промовами виступили соціал-демократ В. Регер і члени РУРП С. Вітик й П. Новаковський¹²⁵.

15 травня 1898 р. у Перемишлі відбулося віче, скликане місцевими радикалами. Кількість його учасників, за даними газети “Громадський голос”, досягала близько 700 осіб. Захід був організований з нагоди 50-літнього ювілею скасування панщини в Галичині. Учасники зборів зокрема прийняли резолюцію про викуп панських ґрунтів коштом держави на власність селян. Опісля С. Новаковський звітував про свою депутатську діяльність. На внесок А. Федака з с. Поздяч, депутатові одноголосно було надано вотум довіри. Виступив також С. Вітик¹²⁶. Брати С. і М. Новаковські були також присутні на віче в Перемишлі, що відбулося 17 травня¹²⁷.

¹²¹ ЦДАЛ України, ф. 663, оп. 1, спр. 179, арк. 8зв.; 3 вічевого руху. В Перемишлі..., Громадський голос 1 (1898, 1 січня) 4; Новинки. Радикальне віче..., Руслан 284 (1897, 15 (29) грудня) 3.

¹²² ЦДАЛ України, ф. 663, оп. 1, спр. 179, арк. 9; R. Tomczyk, *Op. cit.*, s. 158; П. Шкраб'юк, *Ми, українські радикали... (Михайло Павлик і Радикальна партія)*, с. 64.

¹²³ Вісти з краю і зі світа. Віче в Вишатичах, Громадський голос 8 (1898, 10 марта) 62.

¹²⁴ *Справозданє головного заряду з руху партійного за 1 чверть – рік 1898 р. (до 15 марця)*, Громадський голос 11 (1898, 10 цвітня) 81–82.

¹²⁵ *Rocznica rewolucyi, Naprzód* 11 (1898, 17 marca) 3.

¹²⁶ Віча і збори. Два віча в Перемишлі, Громадський голос 16 (1898, 1 червня) 122; Новинки. Віче радикалів в Перемишлі, Руслан 102 (1898, 8 (20) мая) 3.

¹²⁷ Віча і збори. Два віча в Перемишлі, Громадський голос 16 (1898, 1 червня) 122–123.

Члени РУРП на Перемишльщині тісно співпрацювали з місцевою організацією СДПГ. Поряд із соціал-демократами В. Регером, Г. Ліберманом та іншими, активним діячем робітничого руху був член РУРП С. Вітик. 22 травня 1898 р. у Перемишлі відбулися масові заворушення. Вони були пов'язані з урочистостями, організованими СДПГ з нагоди річниці народження А. Міцкевича. Дійшло до масових арештів: було затримано 60 осіб, серед них очевидно й С. Вітика¹²⁸. Того ж року за участі 6000 робітників і селян у Перемишлі відбулося першотравневе віче. Українською мовою на зборах виступив С. Вітик¹²⁹.

На VII з'їзді РУРП (30–31 жовтня 1898 р.) Перемишльщину представляв С. Новаковський¹³⁰. Подаючи звіт з діяльності партії секретар “заряду” М. Новаковський доповідав з'їздові, що на кінець жовтня поточного року прибутків було 1 332 злр. 32 кр., а видатків – 1 301 злр. З них частина коштів була використана на агітацію¹³¹. Так, за агітаційну діяльність С. Вітику та П. Новаковському з Перемишльщини було виплачено 138 зр. 70 кр.¹³² П. Новаковського також було обрано до складу нового головного “заряду” РУРП¹³³. Крім того, П. Новаковський і С. Вітик 27 грудня 1898 р. взяли участь у вічі, що відбулося в с. Морозовичі на Самбірщині¹³⁴.

На VII з'їзді РУРП знову обговорювалося питання про перетворення радикальної партії у соціал-демократичну¹³⁵. Цю позицію обстоював також присутній на з'їзді С. Новаковський¹³⁶. Але на засіданні організаційної комісії з'їзду, цей внесок не набрав потрібної кількості голосів¹³⁷. Від імені “руських” селян С. Новаковський також виступив на

¹²⁸ R. Tomczyk, *Op. cit.*, s. 158.

¹²⁹ *1 Maj 1898. Przemyśl, Narzędzód* 18 (1898, 5 maja) 2–3; R. Tomczyk, *Op. cit.*, s. 158.

¹³⁰ ЦДАЛ України, ф. 663, оп. 1, спр. 179, арк. 14; *Семий з'їзд русько-української радикальної партії*, Громадський голос 24 (1898, 1 грудня) 184.

¹³¹ ЦДАЛ України, ф. 663, оп. 1, спр. 179, арк. 15зв., 16; *Семий з'їзд русько-української радикальної партії*, Громадський голос 24 (1898, 1 грудня) 185; П. Шкраб'юк, *Ми, українські радикали... (Михайло Павлик і Радикальна партія)*, с. 71.

¹³² VII. З'їзд українсько-радикальної партії у Львові, Діло 241 (1898, 29 жовтня (10 листопада)) 2.

¹³³ ЦДАЛ України, ф. 663, оп. 1, спр. 179, арк. 14зв.; *Семий з'їзд русько-української радикальної партії*, Громадський голос 24 (1898, 1 грудня) 186.

¹³⁴ *Віча в селі Морозовичах*, Громадський голос 3 (1899, 1 лютого) 19–20.

¹³⁵ *Семий з'їзд русько-української радикальної партії*, Громадський голос 24 (1898, 1 грудня) 186; Я. Грицак, *Op. cit.*, с. 100.

¹³⁶ ЦДАЛ України, ф. 663, оп. 1, спр. 179, арк. 19–19зв.; П. Шкраб'юк, *Ми, українські радикали... (Михайло Павлик і Радикальна партія)*, с. 147.

¹³⁷ *Семий з'їзд русько-української радикальної партії*, Громадський голос 24 (1898, 1 грудня) 186; R. Tomczyk, *Op. cit.*, s. 160; П. Шкраб'юк, *Ми, українські радикали... (Михайло Павлик і Радикальна партія)*, с. 148.

святкуванні 25-річного ювілею літературної діяльності І. Франка. Урочистості відбулися 30 жовтня 1898 р. у Львові, після закінчення нарад VII з'їзду РУРП¹³⁸.

6–8 січня 1899 р. у Кракові відбувся VI з'їзд СДПГ. Виступаючи на з'їзді делегати з Перемишля Мантель і В. Регер заявили про нібито вихід із РУРП С. Вітика та братів Новаковських¹³⁹. Насправді ці заяви багато в чому були дезінформацією. Вже незабаром із заявами виступили спочатку Михайло (12 січня), а ще через два дні Петро й Степан Новаковські, у яких спростували чутки про свій вихід із радикальної партії¹⁴⁰. Лише С. Вітик перейшов у ряди СДПГ¹⁴¹.

19 січня 1899 р. у Перемишлі в театральній залі на Замковій горі відбулося чисельне селянське віче, скликане С. Новаковським та ін. Збори відкрив короткою промовою С. Новаковський. На його внесок зібрані вибрали головою віча М. Павлика. Виступали С. Вітик, П. і С. Новаковські та ін. М. Павлик, закриваючи віче, побажав “аби селяне перемиського повіту користали пильно з волі зборів і часто устроювали віча не тільки по містах, але й по селах”¹⁴².

7 травня 1899 р. на засіданні “ширшого заряду” і делегатів від місцевих організацій (“мужів довір'я”) РУРП у Львові більшістю в один голос було прийнято рішення про перехід радикалів у соціал-демократичний табір. За зміну проголосувало четверо осіб, у тому числі М. і П. Новаковські¹⁴³. 21 травня за участю 14 осіб це питання було знову розглянуте на засіданні членів “заряду” та “мужів довір'я”. При повторному голосуванні більшістю в один голос (шість проти п'яти, решта не голосували) було анульовано рішення від 7 травня та вирішено зберегти самостійність РУРП. Присутній на

¹³⁸ Юбілей 25-літньої літературної діяльності Івана Франка, Громадський голос 23 (1898, 15 ноября) 173–174.

¹³⁹ ЦДАЛ України, ф. 663, оп. 1, спр. 179, арк. 108–108зв.; Ф., Радикали і соціальні демократи. Допись із Кракова, Громадський голос 2 (1899, 15 січня) 11–13; З'їзд соціальних демократів, Громадський голос 2 (1899, 15 січня) 15; R. Tomczyk, *Op. cit.*, s. 161.

¹⁴⁰ ЦДАЛ України, ф. 663, оп. 1, спр. 179, арк. 195, 215–217; Заява, Громадський голос 2 (1899, 15 січня) 13; Заява, Додаток до 2 ч. “Громадського голосу” з 1899 року; Я. Грицак, *Op. cit.*, с. 100–101.

¹⁴¹ Ф., *Нова брїхня*, Громадський голос 3 (1899, 1 лютого) 24; R. Tomczyk, *Op. cit.*, s. 164; П. Шкраб'юк, *Ми, українські радикали... (Михайло Павлик і Радикальна партія)*, с. 149.

¹⁴² Віче в Перемишлі, Громадський голос 3 (1899, 1 лютого) 21–22; П. Шкраб'юк, *З історії радикального руху на Перемишчині*, с. 145.

¹⁴³ ЦДАЛ України, ф. 663, оп. 1, спр. 177, арк. 1–1зв.; *Товариші!*, Громадський голос 10 (1899, 15 мая) 75; Я. Грицак, *Op. cit.*, с. 101; П. Шкраб'юк, *Ми, українські радикали... (Михайло Павлик і Радикальна партія)*, с. 148.

засіданні М. Новаковський заявив, що він, як соціал-демократ виходить зі складу РУРП та залишив (разом з Р. Яросевичем) зал нарад¹⁴⁴.

У червні 1899 р. виконавчий комітет СДРПА на своєму засіданні взяв до відома факт утворення УСДП. До тимчасового правління партії увійшло п'ять осіб, у тому числі М. Новаковський, С. Вітик та ін.¹⁴⁵ 17 вересня 1899 р. у Львові відбулася закрита нарада українських соціал-демократів, що відіграла роль установчої конференції Української соціал-демократичної партії Галичини й Буковини як складової частини СДРПА. У нараді взяли участь М., С. і П. Новаковські, С. Вітик та ін.¹⁴⁶ Водночас, прізвища М. Новаковського (Львів) і С. Вітика (Перемишль) згадуються у списку гостей, запрошених на ІХ з'їзд РУРП (17–18 грудня 1899 р.)¹⁴⁷.

Підсумовуючи, можна констатувати, що за відносно короткий проміжок часу РУРП вдалося здобути досить міцні позиції і стати впливовою політичною силою на Перемишльщині. Протягом 1890-х років радикальна партія проводила значну організаційну діяльність на теренах краю. Діячі РУРП скликали на Перемишльщині народні віча, збори та інші масові заходи, тим самим виховуючи із середовища місцевих селян багатьох талановитих організаторів і агітаторів, на яких партія завжди могла опиратися на місцях. Свідченням цього стало, зокрема, проведення виборчих кампаній до Галицького крайового сейму та австрійського парламенту (Державної ради). Незважаючи на урядові фальсифікації і тиск з боку місцевої влади, радикальній партії вдалося здобути мандат від Перемишльщини до Галицького крайового сейму (С. Новаковський). Здійснюючи свою практичну діяльність на теренах краю, РУРП зробила чимало у справі піднесення національної свідомості місцевого українського населення.

¹⁴⁴ ЦДІАЛ України, ф. 663, оп. 1, спр. 179, арк. 267; *Нарешті!*, Громадський голос 11 (1899, 1 червня) 83; Я. Грицак, *Op. cit.*, с. 102; Р. Томczyk, *Op. cit.*, s. 163; П. Шкраб'юк, *Ми, українські радикали... (Михайло Павлик і Радикальна партія)*, с. 149.

¹⁴⁵ Новинки. *Руська соціально-демократична партія*, Громадський голос 14 і 15 (1899, 15 липня і 1 серпня) 124–125; Kronika. *Ruska partya socjalnodemokratyczna...*, *Naprzód Nr. okazowy* (1899, 29 czerwca) 4; О.С. Жерноклеєв, *Національні секції австрійської соціал-демократії в Галичині й на Буковині (1890–1918 рр.)*, с. 187.

¹⁴⁶ О. Жерноклеєв, *Українська соціал-демократія в Галичині: нарис історії (1899–1918)*, К. 2000, с. 38, 44; О.С. Жерноклеєв, *Національні секції австрійської соціал-демократії в Галичині й на Буковині (1890–1918 рр.)*, с. 187; Р. Томczyk, *Op. cit.*, s. 164.

¹⁴⁷ ЦДІАЛ України, ф. 663, оп. 1, спр. 179, арк. 152зв., 153зв.; *Дев'ятий з'їзд русько-укр. радикальної партії*, Громадський голос 1 (1900, 1 січня) 2.